

системності; воно частіше здійснюється під впливом зовнішніх впливів, аніж внаслідок усвідомленого науково обґрунтованого вибору. В умовах зростання потреб у реабілітації серед населення України перспективною буде розробка доказових програм, орієнтованих на навчання мешканців громад простим, безпечним, дієвим, універсальним методикам рухової реабілітації, спрямованим передусім на профілактику, а також на відновлення здоров'я при різних нозологіях. Подібне навчання допомогло б вирішити проблему безперервності реабілітаційного процесу у разі обмеженого доступу до реабілітаційних послуг, дозволило б сформувати усвідомленість населення щодо правильного вибору надавачів таких послуг. Також потребують перегляду деякі протоколи надання реабілітаційної допомоги і стандарти підготовки фахівців з реабілітації, а також процедури сертифікації надавачів послуг з реабілітації.

Література:

1. Жара Г. І. Здоров'я населення України в умовах війни та у повоєнний час: погляд з позицій системи громадського здоров'я. *Матеріали VI Міжнародного симпозиуму «Освіта і здоров'я підрастаючого покоління»* (м. Київ, 16–19 квітня 2024 року): Зб. наук. Праць / За ред. Білик В. Г. Вип. 6. К. : Алатон, 2024. 227 с. С. 73–76.

2. Жара Г. І. Корекція стресообумовлених станів різних верств населення за допомогою психологічних втручань низької інтенсивності. *Психологічні координати розвитку особистості: реалії і перспектив* : зб. наук. матеріалів VI Міжнар. наук.-практ. конф. до 110-річчя Полтавського національного педагогічного університету імені В. Г. Короленка, 30–31 травня 2024 р. Полтава : Астроя, 2024. 216 с. С. 61–64.

3. Pavlova, I., Krauss, S., McGrath, B., Cehajic-Clancy, S., Bodnar, I., Petrytsa, P., Synytsya, T., & Zhara, H. (2023). Individual and contextual predictors of young Ukrainian adults' subjective well-being during the Russian–Ukrainian war. *Applied Psychology: Health and Well-Being*, 1–20. <https://doi.org/10.1111/aphw.12484>

4. Zhara H. I. Formation of interdisciplinary connections in public health for the realization of sustainable development goals. *Public health system in Ukraine and EU countries: realities, transformation, development vectors, perspectives* : Scientific monograph. 1st ed. Riga, Latvia : "Baltija Publishing", 2023. 528 p. P. 31–60. DOI <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-330-9-2>.

ОСОБЛИВОСТІ ВІКТИМНОЇ ПОВЕДІНКИ У ПІДЛІТКІВ

Житченко Ю.В.

*Полтавський національний педагогічний університет
імені В. Г. Короленка
yulya-7@ukr.net*

Актуальність. Упродовж ХХ ст. зусиллями вчених світу (Б. Мендельсон, Г. фон Гентінг, Р. Гассер, А. Фаттах, Л. Франк, Д. Рівман, В. Вандишев, В. Мінська, В. Рибальська, В. Полубинський, О. Джуза, В. Христенко, В. Василевич, В. Туляков, Б. Головкін, О. Юрченко, О. Литвинов, О. Михайлов та ін.) створюється цілісна кримінологічна теорія вчення про жертву злочину – віктимологія (від. лат. *victima* – жертва і грец. *logos* – вчення). Віктимологія як галузь знань про злочинність досліджує закономірності зв'язків, а іноді тісних взаємозв'язків злочинця і жертви злочину

Мета: проаналізувати теоретичні основи дослідження віктимності та на основі підібраних психодіагностичних методик провести вивчення специфіки проявів віктимної поведінки у підлітків.

Методика й організація дослідження. Тема віктимності, яку досліджували такі науковці, як Коїті Міядзава, Д.В. Рівман і В. Туляков, включає складні взаємозв'язки між

характеристиками жертв і злочинцями, а також впливом соціальних і психологічних факторів на ймовірність стати жертвою злочину. Основними аспектами є загальна віктимність, що залежить від соціальних, рольових та гендерних характеристик, і спеціальна віктимність, яка відображає особистісні установки та властивості жертв. Як зазначав Міядзава, нашарування цих двох типів віктимності підвищує ризик жертвування.

Д.В. Рівман, у свою чергу, виділяв кілька рівнів віктимності, від нульового до потенційного, зазначаючи, що всі члени суспільства мають певний рівень віктимності, зумовлений існуванням злочинності. В.Туляков підкреслював важливість зв'язку між віктимністю та злочинною поведінкою, використовуючи для класифікації такі форми віктимності, як евентуальна (потенційна) та децидивна (активна). Евентуальна віктимність залежить від умов і обставин, які можуть сприяти віктимізації, тоді як децидивна віктимність проявляється через прийняття віктимогенного рішення і віктимну активність, наприклад, у професіях з підвищеним ризиком.

Соціальні та психологічні аспекти, такі як страх перед злочинністю, також відіграють значну роль у розвитку віктимності. Страх може виникати як реакція на загрозу або небезпеку, і він може проявлятися у різних формах – від специфічного остраху до генералізованого стану тривожності. Німецький психолог Фріц Ріман виділяв чотири основні форми страху, які часто супроводжують віктимну поведінку, такі як страх перед змінами, самовідданістю або ізоляцією.

Отже, віктимність є багатовимірним явищем, що включає як індивідуальні, так і соціальні фактори, а її дослідження допомагає краще розуміти механізми злочинності та жертвування.

Для дослідження вивчення чинників виникнення віктимної поведінки було використано 4 психодіагностичних методики: “Схильність до віктимної поведінки” О.О. Андроннікова; “Методика дослідження схильності до відхилення” А.Н. Орел; “Методика дослідження самооцінки Дембо-Рубінштейна” (в модифікації А.М. Прихожан); “Колірний тест відносин (ЦТО)” А.М. Еткинда і Е.Ф. Бажина.

Результати дослідження. Віктимна поведінка старшокласників, виявлена в результаті дослідження, має значний вплив на їхню життєстійкість і може призвести до труднощів у виконанні професійних обов'язків, побудові стосунків та розвитку емоційного вигорання. Незважаючи на те, що віктимологія розвивалася в кримінологічному контексті, психолого-педагогічні аспекти дитячої віктимізації, зокрема в школі, залишаються малодослідженими. Це пов'язано з високим рівнем латентності цього феномена в навчально-виховному процесі [2, с. 115].

Важливо підкреслити необхідність дослідження фактів дитячої віктимізації в школі з метою виявлення причин і механізмів, що сприяють виникненню віктимної поведінки. У цьому контексті слід звернути увагу на ті дані, які накопичені в кримінальній віктимології, однак із врахуванням специфіки шкільної віктимізації. Визначення конкретних обставин, за яких дитина може стати жертвою, допоможе виявити шляхи запобігання цьому явищу.

Чотири основні компоненти шкільної віктимізації:

1. **Ситуативні чинники** – це несприятливі обставини, як-от випадкові пошкодження або участь у конфліктних ситуаціях.
2. **Індивідуально-психологічні риси** – агресивність, конфліктність або, навпаки, тривожність, низька самооцінка, які можуть підвищувати ризик віктимізації.
3. **Психоемоційний стан** – стомленість, фрустрація, емоційна збудженість, що впливають на поведінку дитини.
4. **Віктимна поведінка** – може проявлятися як провокації конфліктів або демонстрація нерішучості й невпевненості.

Ці фактори взаємодіють між собою, визначаючи інтенсивність процесу віктимізації. Особливе значення мають індивідуально-психологічні характеристики,

оскільки вони є ключовими для розуміння і профілактики віктимної поведінки школярів [1, с. 54].

Висновки. Дослідження і аналіз сукупності віктимогенних властивостей підлітків, психологічних чинників становлення їх віктимної поведінки дозволить не тільки визначити наявність потенційних видів віктимності у конкретних підлітків (а, отже, і причини їх віктимізації), але і диференційовано визначити шляхи профілактики їх віктимної поведінки, серед яких виділяються заходи первинної та вторинної віктимогенної профілактики. При тому в зазначеній системі профілактичних заходів основний акцент повинен бути зміщений на психокоректувальну роботу, оскільки саме індивідуально-особистісні якості підлітків, як провідні психологічні фактори, сприяють становленню їх віктимної поведінки.

Література:

1. Гарькавець С.О. Психологічні основи віктимології. Навчально-методичний посібник. Київ: Вид-во СНУ ім. В. Даля, 2023. 170 с.
2. Назимко Є.С., Пономарьова Т.І. Детермінація кримінальних правопорушень проти статевої свободи та статевої недоторканності неповнолітніх осіб. Нова архітектура безпекового середовища України: зб. тез Всеукр. наук.-практ. конф. (м. Харків, 23 грудня, 2022 р.). Харків : Юрайт, 2022. С. 114–117.

МЕТОДИКА НАВЧАННЯ СТРАТЕГІЇ ЗДОРОВОГО ЖИТТЯ В УЧНІВ 5-6 КЛАСІВ НА УРОКАХ ТЕХНОЛОГІЙ

Калюжний В. В.

*Полтавський національний педагогічний університет
імені В. Г. Короленка
vk03.09@ukr.net*

Актуальність. Формування здорового способу життя у школярів є однією з пріоритетних задач сучасної освіти. Молодший підлітковий вік, який охоплює 5-6 класи, є критичним періодом для закріплення здорових звичок. Враховуючи зростаючий рівень захворювань, пов'язаних із нездоровим способом життя, таких як ожиріння, діабет та серцево-судинні захворювання, інтеграція знань про здоровий спосіб життя у шкільну програму стає надзвичайно важливою. Уроки технологій надають чудову можливість для практичного засвоєння цих знань завдяки своїй прикладній спрямованості.

Мета. Метою даного дослідження є розробка та впровадження методики навчання стратегії здорового життя учнів 5-6 класів на уроках технологій, що сприятиме формуванню у школярів стійких здорових звичок та відповідального ставлення до свого здоров'я.

Методика й організація дослідження. Проектний підхід у навчанні технологій дозволяє учням самостійно досліджувати різні аспекти здорового способу життя та застосовувати отримані знання на практиці:

- створення моделей збалансованого харчування: учні розробляють моделі збалансованого харчування, враховуючи добову норму споживання білків, жирів, вуглеводів та вітамінів;
- розробка фізичних вправ: Учні створюють комплекси фізичних вправ для різних вікових груп;
- створення календарів здорового харчування чи фізичних вправ: Учні розробляють календарі, де фіксують свої плани щодо здорового харчування та фізичних вправ.

Використання сучасних технологій робить процес навчання більш цікавим та ефективним: